

Varovanje električne inštalacije

predavatelj
prof. dr. Grega Bizjak, u.d.i.e.

Obremenitve električne inštalacije

Obremenitve električne inštalacije
lahko razdelimo na:

- tokovne in
  - napetostne
- obremenitve električne inštalacije
oziroma **vodnikov in izolacije.**

Varovanje električne inštalacije

Da preprečimo poškodbe inštalacije
je potrebno v inštalacijo namestiti
ustrezne zaščitne naprave:

- za zaščito pred prevelikim tokom in
- za zaščito pred previsoko
napetostjo.

Varovanje električne inštalacije

Zaščitna naprava pred prevelikim tokom mora pravočasno izklopiti prizadeti del inštalacije.

Maksimalni čas izklopa je določen z segrevanjem vodnikov oziroma z velikostjo toka, maksimalno dovoljeno temperaturo izolacije in temperaturo okolice.

Varovanje električne inštalacije

Zaščitne naprave lahko ščitijo:

- pred preobremenitvenim tokom;
- pred okvarnim tokom;
- pred preobremenitvenim in okvarnim tokom hkrati.

Varovanje električne inštalacije

Za varovanje inštalacije pred prevelikimi toki uporabljamo:

- niskonapetostne taljive varovalke;
- niskonapetostne taljive varovalke velike zmogljivosti;
- inštalacijske odklopnike;
  - stikala in odklopnike;
- kontaktorje z bimetalnimi releji;
- niskonapetostne cevne varovalke in
- specialne varovalke.

NN taljive varovalke

Taljiva varovalka je zaščitna naprava, ki prekine tok s pretalivitvijo taljivega elementa, ki je zaporedno vezan v ščiteni tokokrog.

Talilni čas je tako odvisen od toka, ki teče skozi varovalko oziroma skozi ščiteni tokokrog.

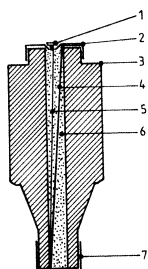

NN taljive varovalke

- 1 .. barvni indikator
- 2 .. zgornji kontakt
- 3 .. votlo keramično telo
- 4 .. taljivi trak
- 5 .. žica indikatorja
- 6 .. kremenčev pesek
- 7 .. spodnji kontakt

NN taljive varovalke

Pri izbiri taljive varovalke pazimo na naslednje podatke:

- I_n ... nazivni tok;
- U_n ... nazivna napetost;
- I_1 ... nazivna izklopna zmogljivost;
- $t-I$ ... časovno-tokovna (izklopna) karakteristika;
- I^2t ... jouski integral.

NN taljive varovalke

Standardizirani nazivni toki (A):

2, 4, 6, 8, 10, 13, 16, 20, 25, 32, 40, 50,
63, 80, 100, 125, 160, 200, 250, 315,
400, 500, 630, 800, 1000, 1250.

Standardizirane nazivne napetosti (V):

230, 400, 500, 690.

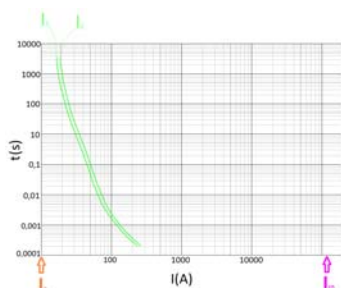

NN taljive varovalke

Izklopna
karakteristika
varovalke
podaja
odvisnost
časa izklopa
(pretalitve) od
toka skozi
varovalko.

NN taljive varovalke

Na izklopni karakteristiki sta podana
dva toka:

I_1 ... dogovorni nestalilni tok in

I_2 ... dogovorni stalilni tok.

Oba toka sta podana kot
mnogokratnika nazivnega toka
varovalke.

NN taljive varovalke

Nazivni tok taljive varovalke (A)	v času (h)	še ne prekine	mora prekiniti
2,4	1	$1,5 \times I_n$	$2,1 \times I_n$
6,8,10,13	1	$1,5 \times I_n$	$1,9 \times I_n$
16, 20, 25	1	$1,25 \times I_n$	$1,6 \times I_n$
32,50,63	1	$1,25 \times I_n$	$1,6 \times I_n$
80,100,125	2	$1,25 \times I_n$	$1,6 \times I_n$
16-400	3	$1,25 \times I_n$	$1,6 \times I_n$
400-1250	4	$1,25 \times I_n$	$1,6 \times I_n$

NNEI: Varovanje električne inštalacije

13

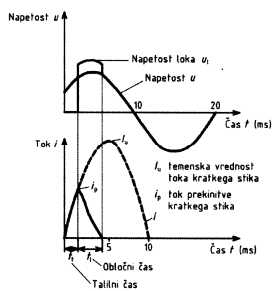

NN taljive varovalke

Pri velikih tokih so izklopni časi zelo kratki, kar je velika prednost taljivih varovalk.

NNEI: Varovanje električne inštalacije

14

NN taljive varovalke

- Ločimo dva funkcionalna razreda:**
- **razred g:** taljiva varovalka ščiti po celotnem področju;
  - **razred a:** taljiva varovalka ščiti po omejenem področju – izklapjajo toke od določenega mnogokratnika nazivnega toka dalje.

NNEI: Varovanje električne inštalacije

15

NN taljive varovalke

Ločimo 4 uporabnostne kategorije:

- **G**: splošna uporaba (ščitenje vodnikov in kablov);
  - **M**: varovanje motorjev;
- **R**: varovanje silicijevih polprevodniških elementov;
  - **PV**: fotovoltaični moduli

NN taljive varovalke

V uporabi so naslednje kombinacije:

- **gG**: splošna uporaba;
- **aM**: varovanje motorjev;
- **gR**: varovanje Si polpr. elementov;
- **aR**: varovanje Si polpr. elementov;
- **gPV**: varovanje sončnih celic.

NN taljive varovalke

Glede na konstrukcijo taljivih varovalk poznamo:

- **D-varovalke**: ki so zaščitene pred neposrednim dotikom delov pod napetostjo in onemogočajo zamenjavo varovalk z različnim nazivnim tokom in
- **NV-varovalke**: ki niso zaščitene pred neposrednim dotikom in pri katerih je možna zamenjava varovalk z različnimi nazivnimi toki.

NN taljive varovalke

D0-varovalke:

- Manjše dimenzije zato samo za inštalacije v zgradbah,
- Izmenično 400 V, enosmerno 250 V, nazivni tok 100 A, kratkostični tok izmenično 50 kA, enosmerno 8 kA,
- Tri velikosti: D0 1, D0 2 in D0 3.

NNEI: Varovanje električne inštalacije

19

NN taljive varovalke

D-varovalke:

- Večje dimenzije, uporaba v inštalacijah zgradb in industriji,
- Izmenično 500 V, 200 A, kratkostični tok 50 kA oziroma 8 kA,
- Štiridelni design: kapa, taljivi vložek, velikostni vložek, podstavek.

NNEI: Varovanje električne inštalacije

20

NV taljive varovalke

NV-varovalke:

- večji nazivni parametri, uporaba v industriji,
- Izmenično 500 V ali 690 V, toki od 2 do 1250 A, kratkostični tok nad 100 kA,
- kvadratna oblika z nožastimi kontakti, nezaščiteni deli pod napetostjo, montaža s posebnim orodjem.

NNEI: Varovanje električne inštalacije

21

NN taljive varovalke

Dobre lastnosti taljive varovalke:

- velika kratkostična zmogljivost,
- velika hitrost delovanja (pri velikih kratkostičnih tokih),
  - nizka cena in
- preprosta izvedba.

NN taljive varovalke

Slabe lastnosti taljive varovalke:

- samo enkratna uporaba,
- ne omogoča tripolnega prekinjanja,
  - ni primerna za vklapljanje pod obremenitvijo,
- signalizacija prekinitve je optična,
  - blokada izklopa ni mogoča,
  - delo z njimi je lahko nevarno.

Inštalacijski odklopnik

Inštalacijski odklopnik je avtomatski stikalni aparat, ki ščiti :

- pred preobremenitvenim tokom in/ali
- pred okvarnim tokom.

Inštalacijski odklopnik

Sprožnik je del mehazna inštalacijskega odklopnika, ki sproži njegov izklop: Poznamo dve vrsti:

- **bimetalni sprožnik** za zaščito pred preobremenitvenim tokom in
- **elektromagnetni sprožnik** za zaščito pred okvarnim tokom.

Inštalacijski odklopnik

Inštalacijski odklopnik

Inštalacijske odklopnike se izdeluje za naslednje nazivne toke:

**0,5; 1; 1,6; 2; 4; 6; 8; 10; 13; 16; 20; 25;
32; 40; 50; 63 A**

za posebne namene pa tudi do:
125 A.

Inštalacijski odklopnik

Inštalacijske odklopnike se izdeluje v treh izvedbah:

- **B**: za zaščito inštalacijskih vodov,
- **C**: za zaščito porabnikov z velikimi vklopnimi toki,
- **D**: za zaščito naprav z zelo velikimi vklopnimi toki.

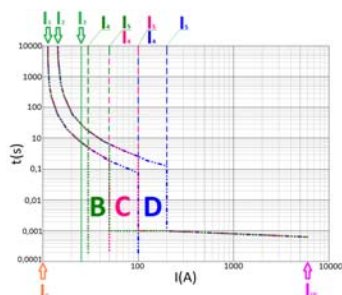

Inštalacijski odklopnik

Izklopne karakteristike inštalacijskih odklopnikov izvedb B, C in D.

Inštalacijski odklopnik

Bimetalni sprožnik pri vseh treh izvedbah deluje pri toku:

$$1,13 - 1,45 I_n$$

- na spodnji meji ne sme izklopiti v 6 min.,
- na zgornji meji mora izklopiti v 6 min.,
- pri $2,55 I_n$ mora izklopiti v 60 s.

Inštalacijski odklopnik

Elektromagnetni sprožniki delujejo pri:

- izvedba **B**: $3 - 5 I_n$;
  - izvedba **C**: $5 - 10 I_n$;
  - izvedba **D**: $10 - 20 I_n$;
- Na spodnji meji ne sme izklopiti v $0,1$ s;
• na zgornji meji mora izklopiti v $0,1$ s.

Inštalacijski odklopnik

Odklopna zmogljivost inštalacijskih odklopnikov je:

- $4\ 500$ A,
  - $6\ 000$ A ali
  - $10\ 000$ A.
- Če je pričakovani kratkostični tok večji od odklopne zmogljivosti, pred inštalacijski odklopnik vgradimo ustrezno taljivo varovalko.

Inštalacijski odklopnik

Poleg običajne enopolne izvedbe je mogoče inštalacijske odklopnike dobiti tudi v naslednjih izvedbah:

- dvopolna (L+N; 2L);
- tripolna (3L) za trifazne tokokroge;
- štiripolna (3L+N) za trifazne tokokroge;
• za enosmerne napetosti;
- kombinirano z FI (RCD) zaščitnim stikalom.

Inštalacijski odklopnik

Inštalacijske odklopnike lahko opremimo tudi s:

- pomožnimi stikali in
- krmilnimi stikali;

ki jih uporabljamo v industrijskih inštalacijah v krmilnih shemah. Pomožna oziroma krmilna stikala se sprožijo skupaj z inštalacijskim odklopnikom.

Zaščitna stikala

Za razliko od inštalacijskih stikal, ki niso namenjena večkratnemu izklapljanju in vklapljanju so zaščitna stikala normalna stikala z prigrajem:

- bimetalnim in/ali
- elektromagnetnim sprožnikom.

Odklopniki

Podobno kot zaščitno stikalo je tudi odklopnik sposoben vklopiti, prevajati in izklopiti tok v normalnih pogojih in v določenem času izklopiti tok v primeru okvare. Opremljen je z

- bimetalnim in
- elektromagnetnim sprožnikom.

Oba sta lahko nastavljiva.

Kontaktorji

Kontaktorji so stikala z možnostjo daljinskega vklopjanja in izklopjanja. Če je potrebno, jih lahko opremimo tudi z

- bimetalnim in/ali
- elektromagnetnim sprožnikom in tako dosežemo še zaščitne funkcije.

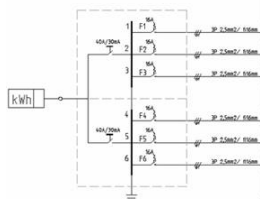

Varovanje električnih inštalacij

Električne inštalacije so si običajno podobne, izjema so le inštalacije v nekaterih obrtnih in industrijskih stavbah.

Običajna inštalacija ima:

- eno napajalno točko,
- radialno zgradbo,
- lahko več razdelilnikov in podrazdelilnikov.

Varovanje električnih inštalacij

V stanovanjskih stavbah običajno uporabljamo:

- taljive varovalke (gG) in
- inštalacijske odklopnike (B, C).

Za končne tokokroge se vse pogosteje uporabljajo inštalacijski odklopniki.

Varovanje električnih inštalacij

Trifazne porabnike varujemo:

- s taljivimi varovalkami ali
- trifaznimi inštalacijskimi odklopniki

trifazne motorje varujemo:

- z zaščitnimi stikali oz. odklopniki ali
- s kontaktorji z ustreznim sprožnikom,
- lahko tudi s taljivimi varovalkami.

Varovanje električnih inštalacij

V poslovnih in podobnih stavbah uporabljamo za varovanje enofaznih tokokrogov:

- inštalacijske odklopnike,
- zelo redko taljive varovalke.

Trifazne tokokroge ščitimo enako kot v stanovanjskih stavbah.

Varovanje električnih inštalacij

V industrijskih stavbah varujemo:

- enofazne tokokroge za razsvetljavo večinoma z taljivimi varovalkami.
- trifazne tokokroge s tripolnimi odklopniki ali v primeru daljinskega krmiljenja s kontaktorji z bimetalnimi sprožniki v kombinaciji s taljivimi varovalkami.

Varovanje električnih inštalacij

Kje namestimo zaščitne elemente:

- na začetku vsakega neozemljenega vodnika (v razdelilcu),
- pri spremembi prereza ali drugi spremembi, ki povzroči zmanjšanje trajno dovoljenih tokov,
  - na odcepih, kjer se prerez zmanjša,
    - za stikalom porabnika,
  - na priključku takoj po vhodu v stavbo,
    - pred določenimi porabniki.

Varovanje električnih inštalacij

Kje ni treba ali ne smemo namestiti zaščitnih elementov:

- na vodnikih za obratovalno ozemljitev ter na N, PE in PEN vodnikih,
  - na zelo kratkih (pod 3 m) odcepih z manjšim prerezom, kjer je zmanjšana možnost okvare, požara ali nevarnosti za ljudi,
  - na povezavah generatorjev, transformatorjev, usmernikov, akumulatorskih baterij, nekaterih merilnih tokokrogov,
  - kjer bi zaradi prekinitve toka nastala škoda (npr. vzbujalni sistemi strojev).

Selektivnost varovanja

Med napajalno točko (glavnim razdelilcem) in porabnikom je lahko več zaščitnih naprav.

V primeru okvare mora izklopiti vedno tista, ki povzroči najmanjši izpad inštalacije okoli mesta okvare.

Tak način delovanja več zaporedno vezanih zaščitnih naprav imenujemo **selektivno varovanje**.

Selektivnost varovanja

Možnih je več kombinacij zaporedne vezave (dveh) zaščitnih naprav:

- taljiva varovalka – taljiva varovalka,
- taljiva varovalka – inštalacijski odklopnik,
  - odklopnik – inštalacijski odklopnik,
  - odklopnik – taljiva varovalka,
  - taljiva varovalka – odklopnik,
  - odklopnik – odklopnik.

Selektivnost varovanja

Selektivnost varovanja dosežemo, če se izklopne karakteristike zaporedno vezanih zaščitnih naprav (skupaj z dovoljenim odstopanjem) nikjer ne križajo niti dotikajo.

Naprava, ki je bliže porabniku, mora imeti najnižjo karakteristiko.

Izklopna zmogljivost varovalnih naprav mora biti višja od največjega možnega okvarnega toka.

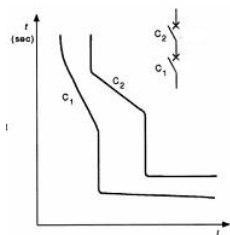

Selektivnost varovanja

Selektivnost je zagotovljena, če se karakteristiki dveh zaporedno vezanih zaščitnih elementov nikjer ne dotikata ali sekata. Upoštevati je potrebno tudi ustrezno tolerančno območje.

Zaščitni element z nižjo karakteristiko mora biti bliže porabniku.

Selektivnost varovanja

Selektivnost je lahko:

- popolna (zagotovljena na celotnem področju) ali
- nepopolna (zagotovljena samo do določene mejne vrednosti toka)

Selektivnost mora biti dosežena v obeh področjih (pri preobremenitvenem in pri okvarnem toku)

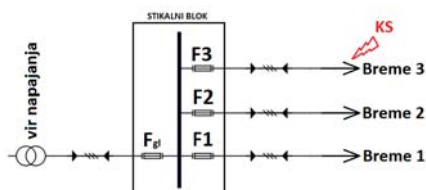

Selektivnost varovanja

Selektivnost pri dveh zaporedno vezanih talilnih varovalkah (20 A in 10 A).

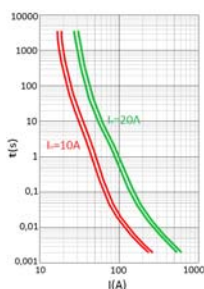

Selektivnost varovanja

Selektivnost pri preobremenitvenem toku (časi izklopa nad 0,1 s) lahko določimo iz I-t karakteristik. Če se karakteristiki ne sekata ali dotikata, je selektivnost zagotovljena.

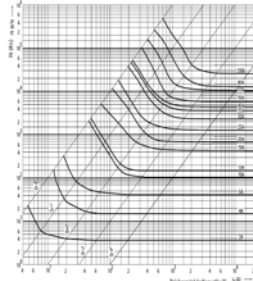

Selektivnost varovanja

V področju okvarnih tokov pa moramo upoštevati velikost okvarnega toka in skupni integral talilnih vložkov I^2t .

Selektivnost je (običajno) zagotovljena, če je razmerje nazivnih tokov varovalk vsaj 1:1,6.

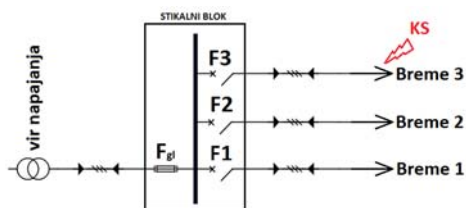

Selektivnost varovanja

Selektivnost pri zaporedni vezavi talilne varovalke (25 A) in inštalacijskega odklopnika (B16).

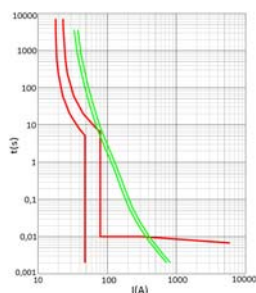

Selektivnost varovanja

I-t karakteristiki lahko uporabimo za področje preobremenitvenega toka (nad 0,01 s).

Iz slike lahko vidimo, da v prikazanem primeru selektivnost ni zagotovljena.

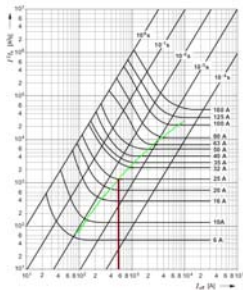

Selektivnost varovanja

Za področje okvarnega toka primerjamo I^2t integrala.

Ker je karakteristika inštalacijskega odklopnika (zeleno) pod karakteristiko talilne varovalke samo do 580 A, je selektivnost zagotovljena samo do tega toka. Pri višjih tokih bo zaščita delovala neselektivno.

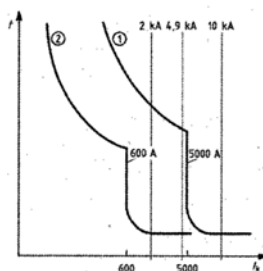

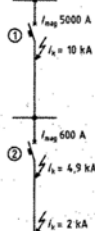

Selektivnost varovanja

Selektivnost pri dveh zaporedno vezanih inštalacijskih odklopnikih.

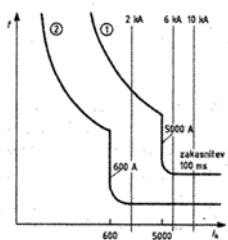

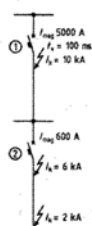

Selektivnost varovanja

Zaradi oblike karakteristike ni mogoče doseči popolne selektivnosti v celotnem področju. Zato si pomagamo s časovno zakasnitvijo oziroma s časovno selektivnostjo.

Selektivnost varovanja

Kjer so pričakovani okvarni toki razmeroma majhni in vzdolž inštalacije padajo (zaradi velikih dolžin ali impedance vodov) uporabimo tokovno selektivnost oziroma v tem primeru lahko inštalacijske odklopnike vežemo zaporedno brez dodatnih ukrepov.

Kjer pa so pričakovani okvarni toki veliki in se vzdolž inštalacije ne spreminjajo veliko moramo uporabiti časovno selektivnost. Višje-ležeči odklopnik ustrezno zakasnimo (vsaj 50 ms).

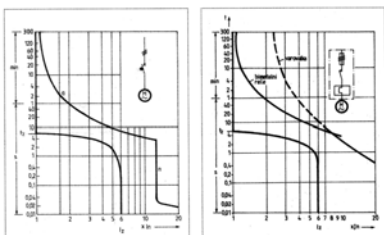

Varovanje asinhronskih motorjev

Pri izbiri ustreznega varovalnega elementa za asinhronski motor moramo upoštevati zagonski tok motorja.

Priklopi porabnikov

Uporabnike priključujemo na električno inštalacijo s pomočjo stikalnih naprav.

Manjši porabniki so zaščiteni kar z uporabo zaščitnih naprav v inštalaciji (varovalke, inštalacijski odklopniki). Večje porabnike (npr. večje motorje) ščitimo še dodatno proti preobremenitvenemu toku.

Priklopi porabnikov

Stikalne naprave morajo biti sposobne:

- vklapljati,
- prevajati in
- izklapljati normalne bremenske tokove
- ter spreminjati vezave tokokrogov.

NNEI: Varovanje električne inštalacije

61

Priklopi porabnikov

Stikalne naprave v električnih inštalacijah:

- vtičnica in vtič,
- ročna stikala (paketna, odmična, vzvodna, ...),
- daljinsko krmiljena stikala (rele, kontaktor, ...).

NNEI: Varovanje električne inštalacije

62

Priklopi porabnikov

Stikalne naprave imajo določeno:

- mehansko trdnost (število stikalnih operacij, ki jih naprava zdrži brez električne obremenitve) in
- električno trdnost (število stikalnih operacij, ki jih kontakti zdržijo pri določeni električni obremenitvi).

NNEI: Varovanje električne inštalacije

63

Priklopi porabnikov

Električna obremenitev stikalne naprave je odvisna od:

- električne napetosti porabnika,
- vrste toka (enosmerno, izmenično),
  - števila faz,
  - frekvence,
- priključne moči porabnika,
- razmerja med zagonskim in nazivnim tokom porabnika.

Priklopi porabnikov

Tako kot pri varovalnih elementih tudi pri stikalnih napravah poznamo **uporabnostne kategorije**, ki so odvisne od vrste toka (AC, DC) in od razmerja med zagonskim in nazivnim tokom (SIST IEC 60947-1).

Priklopi porabnikov

Za izmenični tok poznamo:

- AC-1 (1,5): neinduktivni in malo induktivni porabniki,
  - AC-2 (4,0): AM z drsnimi obroči,
- AC-3 (8,0): AM s KS kletko – zaganjanje izklop,
- AC-4 (10,0): AM s KS kletko, zaganjanje, reverziranje,
  - AC-5a (3,0): sijalke,
  - AC-5b (1,5): žarnice,
  - AC-6a (*): transformatorji,
  - AC-6b (*): kondenzatorji,
- AC-8a (6,0): motorji v hladilnih kompresorjih (ročni reset)
- AC-8b (6,0): motorji v hladilnih kompresorjih (samodejen reset nadtokovnega sprožnika).

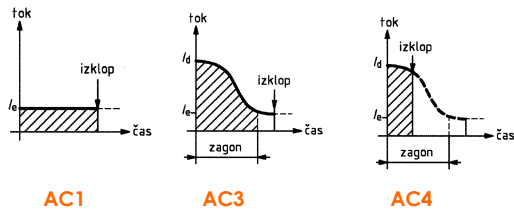

Priklopi porabnikov

Potek toka in njegova vrednost ob izklopu

NNEI: Varovanje električne inštalacije

67

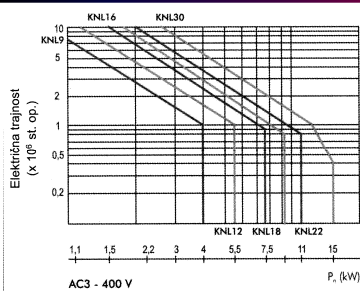

Priklopi porabnikov

Pri različnih obremenitvah zdržijo stikalne naprave različno število stikalnih ciklov.

NNEI: Varovanje električne inštalacije

68

... in še:

Vprašanja?

NNEI: Varovanje električne inštalacije

69
